

I överensstämmelse med sina vanor använder Åsmund skiljetecken endast mellan satser eller ordgrupper, icke mellan enskilda ord. Ett misstag är det väl därför, då han har huggit ett skiljetecken efter prepositionen 32—36 **abtir**. Man skulle snarare ha väntat det framför detta ord, men här kommer det i kollision med en annan av hans ristningsvanor, nämligen att icke rista samma runa två gånger i följd. 32 **a** är gemensam för inf. 28—32 **kirua** och 32—36 **abtir**. Han har kastat om ordningen mellan de båda sista runorna i sitt namn 65—71 **osmunrt** — kanske ett rent förbiseende, men kanske också med avsikt för att icke två **r**-runor skulle sammanstöta? Den tydliga men dock icke slutligt utförda **u**-bistaven till 73 **i** är ett ristningsfel; ristaren har i hastigheten trott sig vara vid ordet **runor**.

Ristaren har på ett ypperligt sätt löst problemet att skapa en ornamentik, som är anpassad till ristningsytans form. I detta avseende är Måsta-stenen utan tvivel ett av Åsmund Kåresons mästerstycken.

Runstenen var rest vid en av rikets främsta vägar, huvudvägen från Uppsala till Södermanland och götalandskapen. Den har säkerligen tilldragit sig uppmärksamhet av färdemän, som drogo förbi, allra helst som dess inskrift upprepades och varierades på ännu en sten i närheten (U 860). Den stod nära bron, där vägen passerade ett vattendrag, som i senare tid utgjorde gräns mellan Balingsta och Ramsta socknar. Fastbjörn och Torunn hade låtit göra bron. Det är i detta fall uppenbarligen fråga om en fribro, slagen över ett visserligen ej alltför stort och hindersamt vattendrag.

860. Måsta, Balingsta sn. Nu vid Balingsta by.

Pl. 143.

Litteratur: B 363, L 90, D 1: 273. J. Bureus, *Runakänslanäs lärspan* (1599), *Monumenta Sveo-Gothica haftenus exsculpta* (1624), n:r 25, Fa 6 s. 67 n:r 108 (Bureus' egen uppteckning), s. 219 n:r 259 (Rhezelius), Fa 10: 2 n:r 7, Fa 10: 1 n:r 25, Fa 5 n:r 16, Fa 1 s. 6; *Ransakningarna* 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 267; P. Dijkman, *Historiske Anmärkningar* (1723), s. 58; O. Celsius, *Svenska runstenar* (Fm 60) 1, s. 215, *Acta Literaria Sveciæ* 2 (1725—29), s. 196; N. R. Brocman, *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762), s. 243 f.; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1864 (ATA); UFT h. 3 (1873), s. 16; O. v. Friesen, *Runstenar i Uppland undersökta 1899—1901* (ATA), *Anteckningar* (UUB); E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 36.

Äldre avbildningar: Bureus, kopparstick 1599 (även i Fa 10: 2, Fa 5), träsnitt (i *Monumenta* 1624; även i Fa 10: 1, Fa 5, Ff 6 n:r 8); P. Törnewall och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 363; ligger till grund för träsnitt i O. Rudbeck, *Atlantica* 3, 1698, s. 20 fig. 16); Dybeck a. a.; v. Friesen foto 1900 (ATA, UUB).

Runstenen står rest på en liten kulle i Balingsta by, 8 m. NÖ om landsvägen. Ristningsytan vetter åt SV, sålunda mot vägen.

Ursprungligen har stenen stått vid Måsta bro, i närheten av U 859. Bureus, som tidigt har känt till den och avbildat den på sin runtavla 1599, anger platsen sålunda: »I Måsta i Balingzst. bredhe vidh vägen i gärde» (Fa 6), »I Måstadha gärde i Balingzstadh s:» (Fa 10: 2), »I Balingzstadh» (*Monumenta* 1624), »I Måsta gärdet vid grinden mot bron» (Fa 5). J. Rhezelius har antecknat båda inskrifterna i »Balingzstadh Sochn wid Måstad» (Fa 6). — *Ransakningarna* (1677), se ovan U 859. — I Peringskiölds *Monumenta* betecknas stenen som »Den sudra Runstenen i samma gärde wid grinden åfvan för Broon». Och träsnittet har följande påskrift: »I Måsta gärde i Balingsta sochn» (B 363: »Måsta gärde»; L 90: »Måstad gärde»). — O. Celsius, som har granskat inskriften den 4 juli 1726, den 12 mars och den 30 juli 1727, anger som plats: »icke långt hit om Säfva vid landzvägen mitt emot där deras äng begynner . . . Synes vara Osmunders skriff. Thet första ordet kunde nu eij synas, emedan det bortskyldes af en sten som Runstenen lutar emot. bör upvägas litet, innan första ordet kan läsas. Ego puto Osmundum

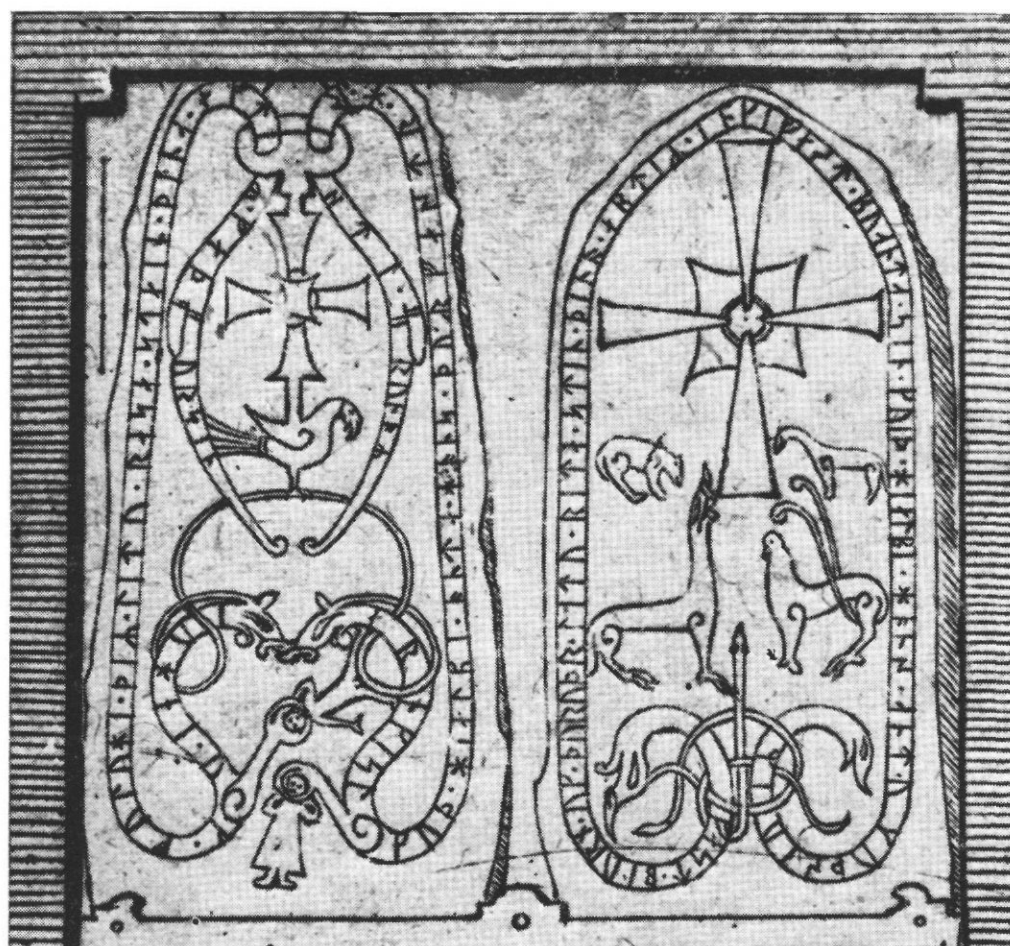

Fig. 347. U 629. Svarsta, Håbo-Tibble sn (t. v.) och U 860. Måsta, Balingsta sn (t. h.).
Efter kopparstick av Bureus 1599, i förstoring.

hunc lapidem primum incidisse. et postquam vidit se errare in nomine viduæ, quam Durun dicebat, et in nomine Guid, pro Gud; sed et rem gestam memorabilem pontis facti omisisse, alius [= U 859] incidit non longe ab hoc.» Celsius förmodar alltså, att Åsmund först har ristat U 860; men eftersom han där gjort två fel i inskriften, skulle han ha kasserat denna sten och i dess ställe ristat en ny, U 859. Denna egendomliga tanke har han närmare utfört i några »Annotationes» i *Acta Literaria Sveciæ* (1726): »Bina in hac inscriptione sculptoris sphalmata occurrunt. 1. Nomen fœminæ *Durun*, cujus maritus *Ingifastus*, versum est in *Durudr*. 2. *Guid*, positum est pro *Gud*, Deus. Errorem igitur emendaturus, in alio lapide ad rivum et pontem vicinum sito, eandem repetiit inscriptionem, matre tamen Dei omissa, pontis vero et nominis sui, sive *Osmunds*, mentione adjecta. Cujus alioqui runographi opera, etiam ubi nomen non apposuit, a scribendi imperitia facile agnoscas. Christianum autem et strenue papizantem hominem fuisse, vel inde perspicias, quod is fere solus sit, qui *matrem Dei* in sculpturis suis, modo spatium in lapide permitteret, nunquam præterierit.»

Av de äldre uppgifterna framgår tydligt, att U 860 också har stått nära landsvägen Uppsala—Säva, men söder om U 859, i samma gårde och sålunda på samma sida om vägen, d. v. s. på östra sidan. Den mest exakta bestämningen finnes hos Celsius: »mitt emot där deras äng begynner»; den kan tyvärr icke längre användas i terrängen, då ängen numera är uppodlad.

Stenen har emellertid sedermera, ovisst när, blivit bortförd och använd som trappsten i Balingsta skolhus; den låg här med ristningen vänd nedåt. Den var sålunda okänd för Dybeck vid dennes första antikvariska resa i trakten. Den återfanns emellertid år 1864 och restes genom greve v. Essens på Vik försorg på sin nuvarande plats. Dybeck kunde ta med inskriften i ett tillägg till *Sveriges runurkunder*: »Denne runsten, som förr varit på Måstads gårde i Balingstad, står nu, sedan han i många år tjänat till trappsten, vid vägen mellan Balingstads by och kyrkan.» Den är sönderspräckt i två delar genom ett nästan lodrätt brott på vänstra sidan. Det mindre

stycket (som icke finnes på Dybecks bild) påträffades omkring år 1883 vid dikning. Stenen lagades och fogen tätades med stenkitt år 1946.

Ljusröd, fältspatrik granit med gråa inslag. Höjd 1,70 m., bredd 1,43 m. Stenen är upptill och utefter högra kanten svårt skadad, troligen genom direkt åverkan för stenens användning i praktiskt syfte. Ett långt stycke av inskriften är därigenom förstört. Ytan är tämligen jämn. Ristningslinjerna äro tydliga, men skrovliga och ojämna i bottnen. Huggningstekniken har varit densamma som på den av Åsmund signerade U 852.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter B 363):

fa[s]tbiurn · uk puruþr · litu rita stin þino · [abtir inkifast buanta sin] · [k]u[i]þ hia[l]bi hons ant
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70
 ukups [m]uþir
 75 80

Fastbiorn ok Þoruðr letu retta stæin þenna æftir Ingifast, boanda sinn. Guð hialpi hans and ok Guðs modir.

»Fastbjörn och Torunn läto uppresa denna sten efter Ingefast, sin man. Gud och Guds moder hjälpe hans ande.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut. 3 s är helt borta i den kittade fogen. Intet sk efter 11 k, 21 u, 25 a, 29 n. 19, 23, 28 i äro icke stungna. Nedre stapeln i 26 s är borta. 27 t har bst endast t. v.; den högra är måhända bortvittrad och kan spåras svagt. Nedre delen av 56—59 kuip finns kvar. R. 57 har varit u och r. 59 þ. Den äldre läsningen kuip sålunda säkerligen riktig. Översta delen av följande 7 runor bortstött. Bst i 71 n fortsätter i en spricka ned mot ramlinjen. Endast översta delen av bst i 76 þ finns kvar. Hst i 78 m är djupt huggen, liksom omgivande runor s och u; av bst inga säkra spår. Det förefaller, som om ristaren helt enkelt glömt att hugga dem.

Bureus (F a 6): fast · biurn · uk · puruþr · litu · rita · stin · þino · abtir inkifast · buanta · sin · kuip · hialbi · hons · ant · ukupsuiri. — Rhezelius (F a 6): 56—82 kup · hielbi · hans · ant · aukupsuiri. — J. Hadorph och P. Törnewall (B 363): Sk mellan alla ord, vilket är oriktigt. Därför ha sådana sk utslutits i den del av inskriften, som ovan återgivits efter B 363. 56—59 kuip, 78 m. — Celsius: Första namnet saknas; runorna »bortskyldes af en sten som Runstenen lutar emot». 56—59 kuip, 78 m. — Dybeck, som endast kände runstenen i mycket fragmentariskt skick: runorna 3—24 saknas. 56—59 - u - þ, 78 m. — v. Friesen: 56—59 - u - þ, 78 m.

Bureus uppfattar kuip som ett »tetragrammaton» och ukupsuiri som *uk Gudz Sivar* »et Dei familiares».

O. Celsius har, såsom ovan nämnt, den uppfattningen, att inskriften innehåller två ristningsfel: 12—17 puruþr för þurun och 56—59 kuip för kup. Det första är ett misstag av Celsius. Om U 860 verkligen hade varit en av ristaren utdömd ristning, vore det egendomligt, att man har låtit den stå kvar och icke förstört den. Det finns ju i Uppland flera andra exempel på runstenar med helt eller delvis identiska inskrifter, ofta resta i närheten av varandra, så att de tillsammans utgöra en minnesvård över den döde. Fastbjörn och Torunn ha uppenbarligen på ett frikostigt sätt velat hedra sin faders minne. Den resande, som kom från Uppsala, mötte först minnesstenen vid bron, där han passerade gränsen för Måsta ägor. Han fick där bl. a. veta, att bron var byggd av Fastbjörn och Torunn, sonen och änkan som nu bodde däruppe i den närbelägna byn. Ett litet stycke längre fram fästes hans uppmärksamhet vid ännu en ståtlig runristad sten, som meddelade i huvudsak detsamma. Om bron behövde här ej talas. Förmodligen var denna sten rest vid en utfartsväg från Måsta till den stora vägen.

Åsmund har ristat båda stenarna, säkerligen vid samma tillfälle. Men det behövde icke uttryckligen meddelas på båda. I stället kunde ristaren få plats för den fullständigare böneformeln,

Fig. 348. U 860. Måsta, Balingsta sn.
Efter träsnitt av Bureus.

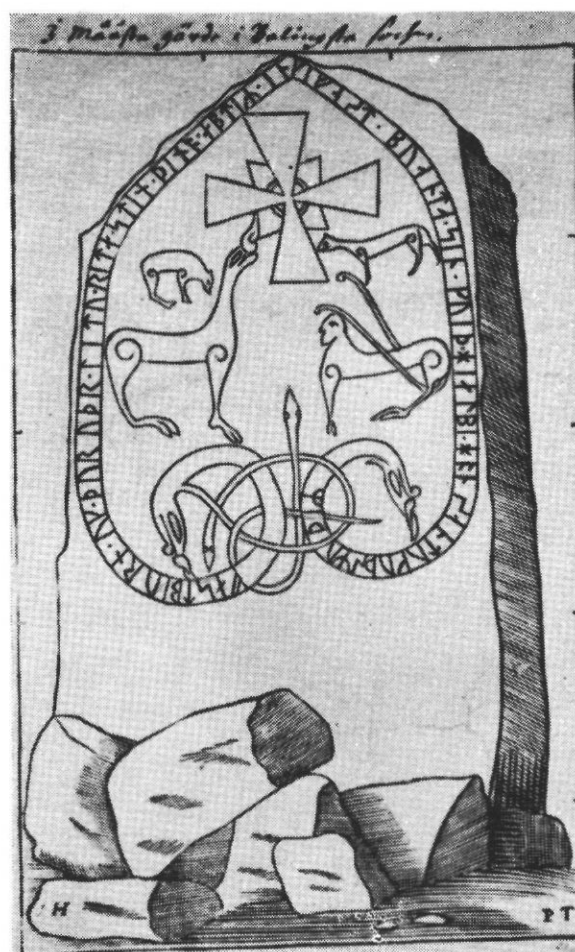

Fig. 349. U 860. Måsta, Balingsta sn.
Efter B 363.

som han så gärna använde, med åkallande även av Guds moder. Variationen på de båda stenarna är sålunda avsedd och intressant: U 859 »Gud hjälpe anden. Åsmund ristade runorna» och U 860 »Gud och Guds moder hjälpe hans ande».

Ristningsfelet 56—59 **kuiþ** för **kup** är obestriddigt; dessutom torde ristaren glömt att hugga bistavarna på 78 **m**. Intressanta äro variationerna U 859 **purun** — U 860 **purupr**, U 859 **hont** — U 860 **ant**.

Egendomliga och fantasieggande äro de fyra djurfigurerna, grupperade kring korset och vända mot detta. Såsom Brate har påpekat, påminna de (särskilt det nedre djuret på vänstra sidan) om djuren på den även av Åsmund ristade runstenen L 260 Tierps kyrka; det övre djuret på vänstra sidan även om figurerna på U 904. Anmärkningsvärt är kanske särskilt, att de fyra figurerna äro så olika varandra. Ristaren har tydligen velat framställa fyra olika fantasidjur. Förklaringen av dem bör ha berett åskådarna åtskilligt huvudbry, och det var kanske också meningen. Egendomligt är framför allt det nedre djuret på högra sidan; det har ett människohuvud och kan sålunda snarast betecknas som en centaur. Jfr de båda djurbilderna på bildstenen från Balingsta kyrka (pl. 143). Möjligen har ristaren sett liknande djurbilder i samband med korset eller andra kristna bildframställningar. Men han har i så fall näppeligen förstätt deras mening, utan de ha endast givit honom uppslaget till en figurframställning i runstensstil. Jämförelsen med den andra Måsta-stenen talar starkt för att djuren endast ha dekorativ betydelse. Den stora ytan innanför runslingan kunde icke stå tom. Det var ett krav hos ristaren och hans uppdragsgivare, att den måste fyllas med figurer. Då Åsmund nu på den ena stenen till fullo har utnyttjat motivet med de slingrande ormarna, har han känt sig lockad att på den andra framställa något helt annat, något som kunde ådagalägga hans konst och hans skicklighet från en helt ny sida. Men även om de sålunda sannolikt endast äro uttryck för konstnärens fria lek och önskan att demonstrera sina färdigheter, sakna de ingalunda sitt intresse.